

ACC. N:R M. 15506: 1-8.

Landskap: Skåne Upptecknare: Wihlborg Larsson, Perstorp
Härad: N. Asbo Berättare: olika personer; se uppt.!
Socken: Perstorp Berättarens yrke: _____
Uppteckningsår: 1956 Född år _____ i _____

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Årshögtiderna och deras firande. 1-8.

Upprop 22/11 1956

Skriv endast på denna sida.

A. HUR ÅRETS HÖGTIDER FIRAS I VÅRA DAGAR. LandsbygdenAdvent.

Adventet har så länge jag kan minnas, icke föranlett några sär-
egna åtgärder. Det är först under det senaste årtiondet som det
blivit sed, att i ett fönster upphänga en s.k. adventsstjärna av
kulört papper i vilken finnes insatt ett ljus eller en el. glöd-
lampa. Sådana stjärnor finnas till salu i affärerna. Första sön-
dagen i advent tändes denna stjärna och den hålles tänd varje
kväll under adventstiden.

Lucia.

Vid Lucia förekommer ej någon sed i hemmet. Isamhället företages
vanligen Luciatåg och kringliggande bygds befolkning brukar kom-
ma att åse tåget. Det är icke säkert att detta tåg sker just Lu-
ciadagen, det kan förekomma å kvällen den söndag julslytningen
försiggår. En i vitt klädd flicka med ljus i håret jämte vitkläd-
da tärnor sitta på en vagn som drages av hästar genom samhället,
varvid de åkande sjunga Luciasången.

Jul.---

Förberedelser : Julen är årets största högtid och tilldrager sig
det största intresset, därför äro förberedelserna till denna av
det största omfånget. Det första som göres är lutfiskens läggan-
de i kallt vatten, vilket sker tre veckor före jul. Efter att ha
legat i vatten, vilket varje dag ombytes, lägges fisken i lut.
Denna lut består av vatten och soda som kokas tillsammans. Fisken
ingnides med släckt murkalk å skinnsidan. Då luten kallnat slås
den i kärlet, där man lagt fisken, med skinnsidan nedåt. Kärlet är
ett laggkär. Luten beräknas till 12 liter pr varje kg. fisk,
2½ hg. soda beräknas till denna mängd. Då fisken legat orörd en
vecka i luten, tages den upp och tvättas ren från lut, kärlet
rengöres väl så att ingen kalk vidhäftar, fisken lägges åter i
kallt vatten, som ombytes varje dag under en vecka och fisken är
så färdig till julafton.

Upprop

22/11 1956

/.

Närmast av julbestyren kommer så julslakten. Den välgödda julgrisen slaktas vanligen ett par veckor före jul. Tidigt på morgonen kommer slaktaren, det gäller att ha skållvattnet kokande i grynningen. Samtidigt kommer den av grannarna, som man budat att vara med och hjälpa till. Så drickes kaffe, varvid slaktaren skall ha två "gökar" som slaktsupar. Slakten tillgår på följande sätt: Grisen släpps ut ur sin kätte, vid dörren står slaktaren och har i handen en lädersnodd med rännsnara som han lägger om grisens tryne, grisen ledes ut i det fria och lyftes upp på slaktbänken, här kallad slaktpack, grisen lägges på ena sidan, slaktaren skjuter med slaktmasken genom grisens panna, två man ta tag i grisens ben och hålla stadigt fatt, dock inte hårdare än att benen kunna röra sig, slaktaren sticker hål i grisens hals, blodet strömmar ut och något av detsamma upptages av slaktaren i en spann. Detta blod skall upprört med grovt rågmjöl användas för tillagning av blodplättar. Blodkorv eller palt lagas aldrig numera. Efter blodavtappningen lägges svinkroppen i skållkaret vari slås det kokande skållvattnet. En spann kallt vatten slås i, för att inte svinhuden skall bli bränd. Då svinkroppen är lagom skållad lyftes den upp på slaktpacken och rakas ren med knivar. Därefter bäres den in i en uthusbyggnad och hänges lodrätt med huvudet nedåt. Slaktaren öppnar svinkroppen och tar ut innamätet. Av detta tillvaratages istran, hjärtat och levern. Lungorna bruka numera ej tillvaratagas. Finnes fett å tarmarna, avdrages nätet, för övrigt användes intet av dessa, enär korv icke mera tillverkas i hemmet. När svinkroppen hängt ett dygn i kallt rum och är genomsväl, tages den ner och styckas, styckningen brukar man själv utföra. Förr slaktades vid julslakten även något annat husdjur, detta förekommer ej numera. Efter slakten får husmodern bråda dagar, med konservering, istrans smältande till flott, julstekens och julskinkans behandling o.s.v.

Veckan före jul förekommer julbaket. Beträffande bröd inskränkes numera julbaket till endast ett slag, det vanliga vita, såväl grovbröd som halvfint, kavring och spisbröd inköpes i affärerna. Denna vecka göres julinköpen i affärerna. Förr brukades alla inköp göras på en dag och de köpta varorna åktes hem i hästskjuts. Så sker ej numera. Man delar upp inköpen i omgångar så att skjuts ej är erforderlig vid transporten. Numera finnes många flera varuslag att köpa än förr, vissa äro dock av traditionell art och inköpas till varje jul. Till dem räknas risgrynen till julgröten. Julsenap som man förr med tårade ögon malde med en massiv kanonkula i ett träfat, har ersatts med färdiglagad senap som inköpes. Julljus inköptes förr, någon stöpning av ljus har icke förekommit under min tid, Det köptes både vita och kulörta ljus till ljusstakar och julgran. Numera är det endast ljus till ljusstakarna som inköpes, till granen finnes el-ljus. Prydnader till granen inköpes, detta förekom även i någon mån i min barndom, men de flesta gjordes hemma av kulört papper på den tiden. Numera innehåller den klädda granen inga prydnader av kulörta papper. Dagarna före jul företages julstädningen, i alla vrår skall städas. Den förr förekommande golvskurningen, som var min fasa, man visste icke var man fick trampa, det kunde bli spår ! är numera bortelimerad, i enlighet med det löfte jag avlade, att då jag blev vuxen skulle det aldrig få företags. Då samtliga golv nu ha korkmattor förekommer ju ej denna skrubbning och borstning med rotbors-tar, som skedde förr. Fönsterputsning är ett omfattande företag. Då boningshuset genomgick en genomgripande restaurering, lät jag de gamla fönstren ersättas med nya av samma slag som de förutvarande, detta för att interiören skulle behålla sin stil, men fönstren gjordes dubbelkopplade och ha därför dubbla antalet rutor, sammanlagda antalet rutor i huset är 120. Till julen måste alla rutor vara putsade. Alla skåp och hyllor skola ha nya hyllpapper, källargolv och trappor skola sopas.

Julaftonsdagen sättes julkärven upp och granris lägges framför trap-
porna. Uppsättning av enbuskar vid dörrarna är numera bortlagt. Jul-
granen hugges denna dag, och klädes före skymningen.
Vanligen bakas det mjuka vetebrödet denna dag, småkakor ha bakats
förut. Före mörkrets inbrott äro rummen i ordning, julbonader fäs-
tade på väggarna och som sista åtgärd de nystärkta gardinerna upp-
hängda för fönstren. Det senare är en tradition. På sin tid brukade
nämligen min moder alltid hänga upp gardinerna strax före lysets
tändande och först då infann sig julstämningen. Då lyset tänts läg-
ges vita dukar å borden och stakar med vita ljus placeras därpå.
Julfirandet : Nu sätter husmodern grötgrytan på spisel. Förr koka-
des gröten å öppen spis, numera sker det å kokplatta å järnugn.
Då gröten och lutfisken äro färdiga ätes julaftonmåltiden, vanligen
sker det vid sextiden samtidigt åhöres dans kring granen i radio.
Vanligen är radioapparaten i gång hela julkvällen. Efter maten delas
julklapparna ut inom familjen och några timmar senare drickes jul-
aftonkaffe. Vanligtvis hålla vi oss vakna över midnatt och åhöra mid-
nattsmässan i radio. På juldagsmorgonen äro vi uppe så tidigt, att
vi kunna åhöra julottan i radio. Någon kyrkfärd till julotta före-
tages ej. Till juldagens middag hör alltid julsteken. Juldagen till-
bringas för övrigt i stillhet. På annandagen förekommer visit hos
någon granne eller omvänt någon grannes familj är hos oss.
Dagarna mellan jul och nyår förrättas småsysslor och under kvällarna
läses jullektyr.
Nyårsafton ha vi vanligen en bjudning för de närmaste grannarna. De
stanna tills det nya året ingått och vid årsskiftet åhöres "Nyårs-
klockorna" och utsändningarna av klockringningen från landets dom-
kyrkor i radio. Avbrännandet av raketer eller annan fyrverkeri-an-
ordning bruka vi företa samtidigt. Nyårsdagen tillbringas i vila,
på kvällen ställes färden till sockenkyrkan för åhörandet av den
då förekommande aftonsången.

Vid hemfärden bruka vi bli inbjudna av grannar med vilka vi haft sällskap vid återvägen från kyrkan. Den 2 jan. fyller en av våra grannfruar år. Denna dags kväll bruka vi vara bjudna på födelsedagsfest där. Vid trettondagstid resa vi till släktingar.

Julgransplundring förekommer ej numera, sedan inga småbarn finnas i hemmet. Inga godsaker hänga numera i granen. Denna får stå kvar till Knut, stundom ännu längre och tändes förutom helgafnarna även andra kvällar. Forna dagars julupptåg med utklädnad o.d. förekommer ej mera i trakten. Seden att med bösskott skjuta in julen har fortlevat ända in på senare år, men är nu bortlagd. Vid årsskiftet förekommer dock salutgivning för det nya året från flera håll och uppsändande av raketer, vilket vi bruka åse utomhus.

Jag har möjligen vid beskrivandet av julfirandet i någon mån väl ofta även medtagit hur det var förr, d.v.s. i min barndom i början av 1900 talet. Detta är dock något som självfallet sker, man gör jämförelser med det gångna och det nuvarande. Så vitt det varit möjligt ha vi försökt införpassa det traditionella i det nuvarande, tiden står emellertid icke stilla, mycket av det som förr ansågs "höra till", kan icke längre tillämpas.

Fastlagen.

Några särskilda arrangemang vid fastlagen förekommer ej i denna trakt. Fastlagsbullar bruka emellertid ätas i alla familjer fastlagssöndagen. De som bo inne i samhället inköpa bullarna i bageriaffärerna, men i lantushållen bakas de i hemmen. I mitt hem har det varit förhållandet så länge jag minns och det fortfar. Fastlagsbullar bruka vara något större släta bullar än vanliga och urholkade och fyllda med grädde och mandelmassa.

Om Vårfrudag och Första Maj finnes intet att beskriva. Landsbygdens befolkning har stundom åsett majdemonstrationen i samhället, men intresset därför är ringa. Om första maj är vardag, åsidosättes icke några arbeten å lantbruket.

Valborgsmässa. Aftonen den 30 april avbrännes valborgsmässobål å flera platser inom socknen. Denna sedvänja, som varit bortlagt under flera årtionden, har åter kommit i bruk för tio år sedan. Vanligen är det barn i skolåldern, som samlar ihop ris och grenar till dessa bål, vilka tändas i skymningen. Vid bålet samlas barnen och sjunga vårsånger och föräldrar och andra äldre personer infinna sig och åhöra sången. Någon sedvänja inom familjen är icke förknippad med firandet av valborgsmässa.

Påskan medför inga förändringar i levnadssättet och några sedvänjor förekomma ej, undantagandes ätandet av påskägg, varav så många som möjligt förtäras. Någon av helgdagarna besöks kyrkan. Några större bjudningar förekomma ej, såsom vid julen.

Pingsten brukar utflykter göras om det är vackert väder, samma är förhållandet vid midsommar, med följande undantag. Om det är vad vi brukar kalla "tidigt årsmål", brukar skörden av odlade bär ha sin början vid midsommartid. Som bärodling förekommer i stor omfattning, kan ingen dag i bärskörden tagas ledigt, utan denna pågår även om det är midsommardag.

Allhelgonadag är ju tämligen ny som helgdag och har hittills endast varit vilodag.

Mårten. Mårtensafton har det så länge jag minnes varit sed att "Mårtens gås" skulle ätas. Denna sed fortfar. Det är dock icke alltid det är en gås som förtäres, det kan lika gärna vara en anka eller ett höns. Endast stora familjer kunna aväta en hel gås, i familjer med ringa antal medlemmar är anka eller höns lämpligare. Vi har därför alltid i mitt hem hållit oss till de senare och så är det fortfarande. Några andra seder anknutna till Mårten förekomma ej.

B. HUR ÅRETS HÖGTIDER FIRAS I VÅRA DAGAR: Samhället.Advent.

Första söndagen i advent går hela familjen i kyrkan. Denna dag tändes ett adventsljus, nästa söndag det andra, tredje söndagen det tredje och fjärde söndagen i advent det fjärde adventsljuset.

Lucia.

Inga anordningar för firandet av Luciadagen företages.

Jul.

Förberedelser .Någon tid före jul inköpes en halv svinkropp, varav husmodern tillagar julkorv, stek och skinka, En del av fläsket infrysas i frysbox. Lutfisken lägges i blöt. Dagen före julafton klädes julgranen. I den finnes numera sedan barnen äro vuxna inga gotter, den förses endast med prydnadssaker och el-ljus. Sista handen lägges vid julstädningen. Julbonader uppsättas.

Julfirandet : Julafton inledes detta med dopp i grytan vid lunch. I skymningen tändes granen, ljusen i denna får brinna hela kvällen. Radion slås till och får vara i gång tills man lagt sig. Julaftonmålet består av lutfisk och risgröt. Efter måltiden utdelas julklapparna mellan familjens medlemmar. Ända tills förra året skedde denna utdelning av en tomtklädd person, från och med i år är tomten avskaffad, barnen ansågo att det inte behövdes längre, nu då de äro vuxna. Varannan jul har det varit sed att närstående släktingar kommit att fira julafton tillsammans med familjen och varannan har familjen rest till dessa släktingar och firat julafton. Juldagen bevistas julottan i kyrkan, antingen i hemsocknens, när familjen varit hemma, eller i den socken man vistats i, hos släktingarna. Senare på juldagen är familjen bjuden till bekanta. Annandagen tillbringas i stillhet. Nyårsafton hålles nyårsvaka och bevistas julbönen i kyrkan. Nyårsdagen tillbringas i stillhet. För trettondagshelgen finns ingen regel. Antingen är familjen bortbjuden eller komma bjudna gäster.

Upprop
22/11 1956

Fastlagen. För fastlagen finns inget att anteckna, utom av-
ståndet av de traditionella fastlagsbullarna.

Påsk. Med undantag av ståndet av påskäggen, ingen sedvänja.

Valborgsmässoafton. Denna kvälltagas en promenad till skolorna,
utanför vilka stora människoskaror samlas. Från en av skoltrap-
porna sjunger manskören och därefter tågar alla församlade ut
på ett öppet område, där valborgsmässobål antändas, vid dessa
sjunges unisont och någon person håller ett tal till våren och
hälsar dess ankomst.

Förste maj. Denna dag företages den vanliga demonstrationen med
tåg genom samhället, vilket kan åses genom fönstret, om intres-
se därför finnes.

Pingst. Under pingsthelgen företages vanligen utflykt med
bilen till någon ort, varvid familjen har tillfälle njuta av
grönskan i naturen.

Midsommar. Midsommaraftonen är familjen varje år bjuden
till en familj i grannsocknen. Där är midsommarstång rest å
gårdsplanen och kring denna dansas. Alla som så önska, få vara
med och äro välkomna till detta lanthem. Samtliga som infinna
sig bliva trakterade med kaffe och vetebröd. Dansen pågår långt
ut på natten. Många människor, särskilt ungdomar bruka komma.

Mårtén. Mårtensafton ätes "mårtensgås" i hemmet.

Allhelgonadag Ny högtidsdag, som ännu icke har någon sedvänja
